

CHINA ÎN VIZIUNEA LUI NICOLAE MILESCU SPĂTARUL

Diana Ioana Melian

Asia s-a bucurat de o interesantă carieră în înțelegerea europenilor. Inaccessibilă celei europene a fost vămuțită, reconstituită, stilizată în numeroase înțelesuri. Acestea datorită instinctului european de a răspunde la toate întrebările și cauzată de teoria europocentrismului. Parafrazând pe Mircea Eliade, cel care a cunoscut nemijlocit **Umanismul indian**, tindem să fim de acord cu prezentarea realității inevitabile. Informațiile despre Asia au fost trecute prin prisma gândirii europene, care a împărțit imaginea asiatică în fațete interpretabile.

Alchimia asiatică include, în primul rând, lumea chineză. Cunoașterea elementelor de cultură și civilizație chineză în spațiul românesc s-a făcut treptat, începând cu puține și vagi informații despre China, în opera cronicarului Grigore Ureche¹. O apropiere a unui român de realitățile marii împărății din Răsăritul Asiei s-a realizat de abia în urma călătoriei în acele părți a lui Nicolae Milescu Spătarul.

Milescu aparține secolului al XVII-lea românesc, care s-a definit prin plăcerea, prin bucuria de a povesti. S-a produs, în acest secol, deplasarea dinspre planul imaginii, înspre cel al cuvântului scris, amploarea acestui fenomen și consecințele sale fiind remarcabile. S-a conturat la nivelul elitelor o nouă tipologie umană ai cărei exponenți principali vor fi cărturarul și diplomatul². Există în secolul al XVII-lea și în cel următor un nou climat mental, mai deschis spre cunoaștere.

Cărturarul și diplomatul Milescu a fost, tocmai prin calitățile menționate, unul dintre reprezentanții de seamă ai umanismului românesc³, după Grigore Ureche și Miron Costin și înainte de Dimitrie Cantemir. El deține câteva priorități absolute: a fost primul traducător al unui text filozofic publicat în limba română⁴, era un diplomat iscusit⁵, teolog de marcă⁶ și cel dintâi orientalist român.

În literatura de specialitate există păreri diferite. Gh. I. Constantin, autor al unor studii despre Milescu⁷, afirmă nu doar apartenența Spătarului în rândul orientaliștilor, ci

¹ Grigore Ureche, **Letopisețul Țării Moldovei**, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, p. 115-116; vezi și Ileana Hoge-Velișcu, **Pătrunderea elementelor de cultură și civilizație chineză în spațiul românesc**, în **Evantaiul celor 10000 de gânduri. România și China: Trei veacuri de istorie**, coord. Florea Dumitrescu, București, Editura „Ion Cristoiu” S.A., 1999.

² Iolanda Țighiliu, **Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII**, București, Editura Paideia, 1998, p. 303-304.

³ Virgil Căndea, **Umanismul românesc**, în *Studii și articole de istorie*, XVII, 1972, p. 18-19; vezi și G. Ivașcu, **Istoria Literaturii române**, vol. I, 1969, p. 170.

⁴ Virgil Căndea, **Tratatul „Despre rațiune dominantă”, prima operă filozofică publicată în limba română (1688)**, în **Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc**, Cluj-Napoca, 1979, p. 172-214.

⁵ Pentru activitatea sa diplomatică vezi Mircea Malița, **Nicolae Milescu**, în V. Căndea, Dinu C. Giurescu, M. Malița, **Pagini din trecutul diplomației românești**, București, 1966, p. 148-167.

⁶ D. Cristescu, **Opera teologică și apologetică a spătarului N. Milescu**, în *Ortodoxia*, 4/X, 1958.

⁷ Gh. Constantin, **Studii sovietice și românești despre Nicolae Milescu la Moscova, Peking și București**, în *Studii. Revistă de istorie*, X, 1957; idem, **The Transbaikalian Routes to China, as known or explored by Nicolae Milescu (Spathary) - 1675**, în *Studia et Acta Orientalia*, I (1957).

chiar îi oferă o identitate mai precisă, în cadrul sinologiei⁸. Cicerone Poghirc, președinte al Asociației de Studii Orientale din România, nu l-a inclus pe Mălescu în articolul despre **Orientaliști și orientalistică românească**, deschizând lista cu opera lui Dimitrie Cantemir⁹. Privind din perspectiva zilelor noastre creăm dificultăți artificiale în a-l înțelege pe Mălescu drept un orientalist și cu atât mai puțin drept un sinolog. Folosim tiparele gândirii contemporane, realitatea noastră. Printr-o metamorfoză creatoare, lărgim „cercul nostru strâmt” și-l apreciem pe Mălescu drept primul sinolog român. Înainte de Dimitrie Cantemir, Spătarul face veritabilă figură de enciclopedist¹⁰. Școala Patriarhiei i-a dăruit lui Mălescu fundamentul pregătirii sale umaniste, iar forfota constantinopolitană, poate, vocația timpurie a intrigilor politice și plăcerea de a călători.

În istoria noastră s-au mai întâlnit figuri de acest gen, cum le-ar zice poporul de „vântură țară”, purtați de voia întâmplărilor prin toată lumea, care în timpul lor au jucat roluri însemnate, pe care ulterior istoria pare să-i fi uitat. Cel care a inaugurat cercetările asupra Spătarului a fost Bogdan Petriceicu Hașdeu, cu un studiu, **Viața: Faptele și ideile lui Nicolae Spătarul din Mălescu**, publicat pentru prima dată în *Satyrul*, în 1866¹¹ și reluat în ziarul *Traian*¹², într-un foileton. Scris în dulcea limbă română a sfârșitului de secol al XIX-lea, studiul pornește de la un motiv de substanță umanistă, un citat din Heine: „Fiecare individ este o lume întreagă ce cu dânsu se naște și cu dânsu moare: sub fiecare piatră funeabră zace o istorie universală”. Cei care vor ridica în continuare vălul uitării ce ascundea personalitatea Nicolae au fost Emil Picot¹³, Vasile Urechia¹⁴, G. Bogdan-Duică¹⁵. Lucrarea lui P.P. Panaitescu, **Nicolas Spathar Mălescu (1636-1708)**, publicată în *Mélanges de l'École Roumaine en France*, în 1925, a umplut un mare gol în cercetarea vieții și operei personajului istoric. Personalitatea Spătarului l-a interesat în continuare, Panaitescu revenind cu articole de popularizare¹⁶, sau cu noi contribuții¹⁷. Cu privire la viața și opera literară a lui Mălescu au mai publicat studii și articole Constantin C. Giurescu¹⁸, Em.C. Grigoraș¹⁹, B. Lăzăreanu²⁰, I. Simionescu²¹, M.

⁸ Idem, *op.cit.*, în *Studii. Revistă de istorie*, X, 1957, p. 204.

⁹ Cicerone Poghirc, **Orientaliști și orientalistică românească**, în *Tribuna României*, anul II, 1974, nr. 28, p. 7.

¹⁰ Zamfira Mihail, **Nicolae Mălescu, le spathaire – un „encyclopédiste” roumaine du XVIIe siècle**, în *Revue des études sud-est Européennes*, 2/XVIII, 1980, p. 265-285; vezi și Ștefan Pascu, **Nicolae Mălescu – umanist și iluminist**, în *Academia R.S.România, Memoriile Secției de Științe Istorice*, s. IV, București, 1978, p. 151-155.

¹¹ B.P. Hașdeu (Wang Fon Ki), **Nicolae Mălescu Spătarul**, în *Satyrul*, I/1866, p. 12-14.

¹² Idem, **Viața: Faptele și ideile lui Nicolae Spătarul din Mălescu**, în *Traian*, II/1870, nr. 7-9, 11, 13-14.

¹³ E. Picot, profesor de limba și istoria română la școala limbilor orientale din Paris, a publicat, în 1883, în capitala Franței, **Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spătar Mălescu, ambassadeur du Tzar Alexis Mihailovic en Chine**, prezentat în *Convorbiri literare*, 1 martie 1884, p. 478. Conform P.V. Haneș, Picot rezuma pe Hașdeu. Vezi P.V. Haneș, *Studii de istorie literară*, București, 1970, p. 16.

¹⁴ Vasile Urechia, **Spătarul N. Mălescu (Contribuțiune nouă la biografia lui)**, în *Ateneul Român*, București, I/1894, nr. 1.

¹⁵ G. Bogdan-Duică, **Despre spătarul Nicolae Mălescu**, în *Convorbiri literare*, XXXV/1901, București, nr. 3.

¹⁶ Alexandre Greco (P.P. Panaitescu), **Le „spatar” Nicolae Mălescu**, în *Revue roumaine*, ian. 1947, p. 47-54.

¹⁷ Idem, **Despre legăturile lui N. Mălescu cu Rusia**, în *Studii*, 4/III, 1950.

¹⁸ Const. C. Giurescu, **Nicolae Mălescu spătarul. Contribuții la opera sa literară**, în *Analele Academiei Române, Memoriile secției istorice*, s. III, t. VII, 1927.

¹⁹ Em.C. Grigoraș, **Călătoria spătarului Mălescu în China**, în *Adevărul literar și artistic*, București, 6 dec. 1925; idem, **Spătarul Mălescu**, în *Convorbiri literare*, 1926, p. 251-255.

²⁰ B. Lăzăreanu, **Spătaru**

²¹ M. Eliade, **Spătarul Mălescu**, în *Cuvântul*, București, III/1927.

²² N. Iorga, **În legătură cu Biblia de la 1668 și Biblia de la 1667 a lui Nicolae Mălescu**, în *Analele Academiei Române, Memoriile secției istorice*, 1916, p. 37 și următoarele; idem, **Oeuvres inédites de Nicolas Mălescu**, București, 1929; idem, **Nou despre Neculai Mălescu**, în *Revista Istorică*, XXIV, 1938.

²³ I. Hudiță, **Contribuțiuni la istoria spătarului Nicolai Mălescu și-a lui Gherghhe Ștefan**, în *Arhiva*, Iași, 2/XXXVI, 1929, p. 101.

²⁴ G. Pascu, **Note despre Mălescu**, în *Revista critică*, Iași, IV/1930, nr. 1.

Eliade²², N. Iorga²³, I. Hudiță²⁴, G. Pascu²⁵, I. Moșoiu²⁶, Gh. I. Dimitriu²⁷, S. Mărculescu²⁸. Din a doua jumătate a secolului al XX-lea interesul față de umanistul și enciclopedistul Nicolae Mănescu a crescut. Pe această temă au scris C. Cihodaru²⁹, E.D. Tappe³⁰, D. Cristescu³¹, I. Igiroșianu³², Șt. Pascu³³, Zamfira Mihail³⁴, P. Cernovodeanu³⁵, Șt.S. Gorovei³⁶, Radu Șt. Vergatti³⁷.

Înainte de a ne continua incursiunea și de a afla cum a ajuns Spătarul în China și cum i s-a dezvăluit enigma orientală, vom face o precizare. Încă de la primul studiu despre viața și opera lui, care a aparținut lui Hașdeu, și până în zilele noastre, s-a folosit

²⁰ T. Moșoiu, *Neculai Mănescu Spătarul, călător în China*, Oradea, 1936.

²¹ Gh.I. Dimitriu, *Contribuție la opera spătarului N. Mănescu*, București, 1936.

²² S. Mărculescu, *Spătarul Nicolai Mănescu*, Vaslui, 1936.

²³ Const. Cihodaru, *Originea spătarului Neculai Mănescu*, în *Analele științifice ale Universității Al I. Cuza, Iași*, 2/XVII, 1971.

²⁴ E.D. Tappe, *An English contribution to the biography of Nicolae Mănescu*, în *Revue des études roumaines*, I, 1953, p.152-160.

²⁵ D. Cristescu, *Opera teologică și apologetică a spătarului Nicolae Mănescu*, în *Ortodoxia*, X/1958, nr. 4.

²⁶ I. Igiroșianu, *În Suedia pe urmele spătarului Mănescu*, în *Clepsidra amurgului*, București, 1976, p. 452-457.

²⁷ Șt. Pascu, *Nicolae Mănescu-umanist și iluminist*, în *Academia R.S.România, Memoriile Secției de Științe Istorice*, s. IV, București, 1978.

²⁸ Zamfira Mihail, *La diffusion des écrits „orientaux” de Nicolae le spathaire Mănescu*, în *Revue des Études sud-est européennes*, XXIII/1985, nr. 2.

²⁹ P. Cernovodeanu și Olga Cicanci, *Știri noi despre spătarul N. Mănescu și relațiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1971, p. 333 și următoarele.

³⁰ Șt.S. Gorovei, *Nicolae Mănescu Spătarul. Contribuții biografice*, în *AIIAI*, 1984.

³¹ Radu Șt. Vergatti, *Nicolae Spătarul Mănescu. Viața, călătoriile, opera*, București, Editura Paideia, 1998.

³² Pentru mai multe lămuriri vezi Șt.S. Gorovei, studiu introductiv la P.P. Panaitescu, *Nicolae Mănescu Spătarul*, Iași, Editura Junimea, 1987. Vezi și Ion Neculce, *Cronica*, în M. Kogălniceanu, *Letopiseștele Moldovei*, Iași, 1845. I. Nicolai Mănescu Cărnul, în *Adevărul*, 6 mai 1926.

³³ I. Simionescu, *Tot Mănescu*, în *Viitorul*, 31 mai 1925; idem, *Niculai Mănescu în China*, București, 1926; idem, *Niculai Mănescu*, în *Oameni aleși*, București, 1926, p. 10-17.

³⁴ M. Eliade, *Spătarul Mănescu*, în *Cuvântul*, București, III/1927.

³⁵ N. Iorga, *În legătură cu Biblia de la 1688 și Biblia de la 1667 a lui Nicolae Mănescu*, în *Analele Academiei Române, Memoriile secției istorice*, 1916, p. 37 și următoarele; idem, *Oeuvres inédites de Nicolas Mănescu*, București, 1929; idem, *Nou despre Neculai Mănescu*, în *Revista Istorică*, XXIV, 1938.

³⁶ I. Hudiță, *Contribuțiuni la istoria spătarului Nicolai Mănescu și-a lui Gherghie Ștefan*, în *Arhiva*, Iași, 2/XXXVI, 1929, p. 101.

³⁷ G. Pascu, *Note despre Mănescu*, în *Revista critică*, Iași, IV/1930, nr. 1.

³⁸ T. Moșoiu, *Neculai Mănescu Spătarul, călător în China*, Oradea, 1936.

³⁹ Gh.I. Dimitriu, *Contribuție la opera spătarului N. Mănescu*, București, 1936.

⁴⁰ S. Mărculescu, *Spătarul Nicolai Mănescu*, Vaslui, 1936.

⁴¹ Const. Cihodaru, *Originea spătarului Neculai Mănescu*, în *Analele științifice ale Universității Al I. Cuza, Iași*, 2/XVII, 1971.

⁴² E.D. Tappe, *An English contribution to the biography of Nicolae Mănescu*, în *Revue des études roumaines*, I, 1953, p.152-160.

⁴³ D. Cristescu, *Opera teologică și apologetică a spătarului Nicolae Mănescu*, în *Ortodoxia*, X/1958, nr. 4.

⁴⁴ I. Igiroșianu, *În Suedia pe urmele spătarului Mănescu*, în *Clepsidra amurgului*, București, 1976, p. 452-457.

⁴⁵ Șt. Pascu, *Nicolae Mănescu-umanist și iluminist*, în *Academia R.S.România, Memoriile Secției de Științe Istorice*, s. IV, București, 1978.

⁴⁶ Zamfira Mihail, *La diffusion des écrits „orientaux” de Nicolae le spathaire Mănescu*, în *Revue des Études sud-est européennes*, XXIII/1985, nr. 2.

⁴⁷ P. Cernovodeanu și Olga Cicanci, *Știri noi despre spătarul N. Mănescu și relațiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1971, p. 333 și următoarele.

⁴⁸ Șt.S. Gorovei, *Nicolae Mănescu Spătarul. Contribuții biografice*, în *AIIAI*, 1984.

⁴⁹ Radu Șt. Vergatti, *Nicolae Spătarul Mănescu. Viața, călătoriile, opera*, București, Editura Paideia, 1998.

numele de Milescu. S-a împământenit un nume pe care cărturarul nu l-a purtat și care nu a existat niciodată ca atare. „Milescu” i s-a adăugat ca patronim târziu, după ce a apărut cronica lui Ion Neculce, tipărită la 1845 de către M. Kogălniceanu³⁸.

Cu prilejul procesului patriarhului Nikon, țarul Alexei Mihailovici ceruse Patriarhului Ierusalimului să trimită la Moscova o persoană, care nu doar să cunoască mai multe limbi străine, dar și să fie suficient de familiarizat cu teologia. Pentru Dosithei, Patriarh al Ierusalimului, conjunctura era extrem de favorabilă. El l-a recomandat pe al său prieten, Nicolae Milescu. Spătarul a fost angajat, din 1671, la Departamentul Solilor (Posolski Prikaz). La recomandarea lui Artemon Sergheevici Matveev, conducătorul de la Posolski Prikaz, și cu acordul țarului, în primăvara lui 1675, Nicolae pleacă din Moscova în fruntea unei ambasade ruse, spre Peking.

Trimiterea lui Milescu în China nu a fost o acțiune izolată și determinată doar de considerente de ordin diplomatic sau pricinuită de neînțelegerile dintre locuitorii de la hotarul din răsăritul îndepărtat. Nici fuga lui Gantimur, căpetenia tungusă, cu întreaga lui familie la Nercinsk³⁹, unde s-a adăpostit de chinezi care-i cereau cu insistență extrădarea și nici creșterea puterii militare a statului chinez sub noua dinastie Qing, nu puteau constitui motive pentru trimiterea unei ambasade de însemnătate celei conduse de Milescu. Toate pot fi socotite drept pretexte ce motivau diplomatic această ambasadă, determinată de fapt de stadiul de dezvoltare al statului rus. Misiunea din 1675 făcea parte dintr-un șir de acțiuni anterioare, asemănătoare, dar de amploare mai mică, menite să asigure o bună desfășurare a schimburilor comerciale cu alte țări. Prima solie rusă care a sosit în China a fost cea a lui Ivan Pethin, în anul 1618. Abia în 1653 F.I. Baikov a primit misiunea de a conduce o nouă ambasadă rusă în China⁴⁰.

Analizând misiunea Spătarului, așa cum reiese din instrucțiunile primite la plecare, Milescu trebuia să caute un drum sigur pentru legătura dintre cele două imperii. Pentru atingerea scopului de a face comerț în bune condiții urma să medieze în legătură cu măruntele conflicte din zona de graniță, aflată în jurul râului Amur. În vederea creării putinței de a se duce tratative între Moscova și Beijing, Spătarul urma să găsească o limbă accesibilă, de comunicație. Era absolut necesară pentru traducerea scrisorilor oficiale și folosirea titlurilor împăraților. S-a insistat în direcția stabilirii unui comerț ruso-chinez fără taxe, pentru pietrele prețioase și mătasea provenite din China și pentru blănurile venite din Rusia. Trebuiau aduși la Moscova meșteri specializați în construirea podurilor de piatră și șlefuirea pietrelor prețioase, ei fiind cu mare faimă în lume. I se cerea expres lui Nicolae să cerceteze și să descrie amănunțit drumul de la Moscova la Beijing, să alcătuiască o hartă a lui. I se impunea să descrie amănunțit localitățile, popoarele și locurile întâlnite în drum, precum și întreg Imperiul Chinez. Cum s-a achitat Spătarul de această grea misiune? El însuși, în trei lucrări scrise în urma călătoriei prin Siberia și prin China, a arătat tot ce a văzut și modul cum și-a îndeplinit misiunea. Ele au fost alcătuite oarecum concomitent, și prin urmare, le vom aminti în

³⁸ Pentru mai multe lămuriri vezi Șt.S. Gorovei, studiu introductiv la P.P. Panaitescu, **Nicolae Milescu Spătarul**, Iași, Editura Junimea, 1987. Vezi și Ion Neculce, **Cronica**, în M. Kogălniceanu, **Letopisețele Moldovei**, Iași, 1845.

³⁹ Incidentul este foarte dezbătut în **Jurnalul de călătorie** și chinezii îl socoteau unul dintre punctele esențiale de rezolvat în discuțiile purtate cu Spătarul.

⁴⁰ Pentru valoarea expedițiilor lui Pethin și Baikov vezi I.P. Maghidovici, **Istoria descoperirilor geografice**, București, 1959, p. 538-539.

ordinea utilizării lor pentru reconstituirea imaginii Chinei văzută de Mănescu: **Cartea prin care este descrisă călătoria prin ținutul Siberiei de la orașul Tobolsk până la hotarul Împărăției Kitaiților**, numită pe scurt **Itinerarul Siberian**, **Statejnni spisok** sau **Documentul de stat** în care se istorisește drumul de la graniță până la Beijing și îndeplinirea acolo a misiunii de ambasador al țării⁴¹, și **Descrierea Chinei**, unde se încearcă realizarea unei schițe a Imperiului ceresc.

Cu privire la imaginea Chinei, **Itinerarul siberian** nu ne interesează decât în măsura în care amintește în titlul său „hotarul Împărăției Kitaiților”⁴², nume ce poate fi ecoul evantaiului de denumiri folosite de Grigore Ureche – Cataio, Catai.

Amintindu-ne de o idee tipică umanismului și clar exprimată de către Varlaam, „omul este domn și biruitor al pământurilor și al mării, păsărilor și dobitoacelor, peștilor și tuturor fiarelor”⁴³, ne permitem să observăm și reversul medaliei. Omul, măsură a tuturor lucrărilor, centru al universului, își crează propriile limite. „Pământurile” se dezvăluie ochilor noștri atât cât mintea și sufletul nostru pot înțelege. De aici și viziunea oamenilor asupra lumii diferă, este individuală. Pentru a prezenta China în viziunea lui N. Mănescu ne asumăm riscul unor interpretări care depășesc realitatea văzută de Spătar, la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Jurnalul de călătorie⁴⁴ și **Descrierea Chinei** diferă prin sursele informațiilor scrise. Dacă Jurnalul de călătorie a fost redactat în urma experienței directe a Spătarului, pentru Descrierea Chinei, Mănescu a folosit mai multe izvoare. Se impune astfel o diferențiere între China văzută de ambasador și China dezvăluită prin căi secundare.

Nicolae Mănescu a avut vocația drumețului bucuros să privească împrejur, să perceapă varietatea priveliștii. Noțiunea de „plăcere a călătoriei” se găsește încă din timpul poemelor homerice. Dacă acceptăm originea greacă a tatălui Spătarului putem face o legătură prin timp și spațiu între plăcerea de a călători a ambasadorului și cea a grecilor, navigatori de profesie, dar și din pasiune.

În **Documentul de stat**, parte integrantă a **Jurnalului**, Mănescu prezintă țării drumul de la granița Chinei până la Beijing și perioada petrecută în capitala imperiului. Spătarul a depășit limitele unei simple relații de călătorie. Ambasada condusă de N. Mănescu a ajuns în China într-un moment nefavorabil pentru o solie străină, în special rusă. Imperiul chinez, implicit și dinastia manciuriană aflată atunci pe tron, se aflau într-o situație dificilă din cauza războiului, care frământa țara de mai multe decenii⁴⁵,

⁴¹ **Itinerarul siberian** și **Documentul de stat**, titlu sub care au apărut în edițiile de la începutul sec. al XX-lea, au fost reunite în **Jurnal de călătorie în China**, editat pentru prima dată în limba română, în 1956, la București, de către C. Bărbulescu. În lucrarea de față vom utiliza ediția din 2002 a Grupului Editorial „Litera”, Chișinău. În note vom indica, prescurtat, **Jurnal**.

⁴² În secolul al X-lea oamenii stepei au întemeiat state în China de nord, ca urmare a infiltrărilor lente, în cursul cărora s-au sinizat treptat, acaparând puterea în partea locului. Kitani, jurchenii și mongolii au dus războaie de asediu. În anul 946 kitani provoacă căderea dinastiei Jin târzie. Vor cuceri provinciile Hebei și Shanxi, se întind în Manciuria. Incursiunile ating Fluviul Galben la începutul sec. al XI-lea. Dinastia Song va fi constrânsă să semneze un tratat de pace (1004). Relațiile care se stabilesc, înainte de expansiunea mongolă, peste toată zona stepelor, explică de ce numele de kitan a devenit, sub forma de Kitai/Khitai, cel al Chinei. La mijlocul sec. al XI-lea scade combativitatea kitanilor. Locul va fi luat de jurcheni, strămoșii triburilor care la începutul sec. al XVII-lea adoptă numele de manciurieni. Este posibilă o translație de termeni, de la kitani la manciurieni.

⁴³ Varlaam, **Prefața la Cartea românească de învățătură**, în **Opere**, ediție critică, București, 1984.

⁴⁴ Când ne referim la **Jurnal** vom pune în discuție doar a doua sa parte, **Documentul de stat**.

⁴⁵ La începutul sec. al XVII-lea manciurienii se organizează într-o formație statală. În 1644 țărani răsculați ocupă Beijingul și ultimul împărat Ming se sinucide. Nobilii preferă să cheme în ajutor pe manciurieni, a căror

conflict purtat între chinezii cuceriiți și manciurienii cuceritori. Atunci pe tron domnea „al doilea fiu al decedatului împărat Ksun-Hi (1644-1662)”, „bogdihanul” Kan-Hi⁴⁶. Miclescu prezintă foarte clar situația din satele întâlnite în drumul spre capitală. „Aici, în sate, se află mulți nicanți (chinezi) în robie la kitaiți (manciurieni)”⁴⁷ și aceștia îi spun tălmăciului meu, [...] că manciurienii mint când se laudă că i-au cucerit [...]. Numai Dumnezeu poate ști pe cine să credem, până când tot cu ajutorul Lui vom ajunge în orașul împărătesc”⁴⁸. Spătarul nu cunoștea evoluția evenimentelor politice din China, dar știa că nicanții sunt „poporul cel vechi chinez”⁴⁹. Între „bogdoiți” (manciurieni) și nicanți este o dușmănie înăscută. Își poartă „ură de moarte unii altora”⁵⁰.

Pentru a desemna pe stăpânitorii manciurieni N. Miclescu folosește doi termeni, kitaiți și bogdoiți. La un moment dat acești termeni apar împreună, parcă pentru a sublinia existența unei stăpâniri străine în Imperiul chinez. Orașul împărătesc „Pejin” este „orașul de capitală al bogdoiților kitaiți și care se numește în limba tătară, calmucă și rusă Kambalâk, ceea ce înseamnă cetatea hanilor”⁵¹. Manciurienii nu reușiseră să-și impună dominația lor asupra chinezilor. Bogdihanul mai avea încă de cucerit orașe de la nicanți, victorii sărbătorite cu cântece și bătaie de tobe⁵². Situația în imperiu era incertă, deoarece manciurienii „se temeau să nu fie izgoniți de chinezi, pricină pentru care îi daseră afară din orașe, ca nu cumva să se răzvrătească [...]. Și acum nicanții trăiesc dincolo de ziduri”⁵³. Aceasta era realitatea politică din Imperiul chinez, văzută de N. Miclescu. Un imperiu măcinat de lupte interne și condus de un bogdihan pe care „nici mandarinii, nici poporul nu-l iubesc”⁵⁴.

O altă realitate chineză cu care Miclescu s-a confruntat și pe care o va reîntâlni și o va considera o piedică în calea atingerii scopurilor sale, a fost neînduplecatul ceremonial asiatic. Lectura **Documentului** e plină de sugestii pentru cei care vor să cunoască rigiditatea obsedantă a ceremonialului. Confruntări legate de protocol au avut loc la prima întâlnire dintre Spătar și askaniama (mare mandarin): cine să vină primul în întâmpinarea celuilalt? În sfârșit s-a ajuns la un compromis, cei doi au decis să se întâlnească în stepă, în cortul Spătarului⁵⁵. Lungi și sterile discuții a purtat Miclescu și asupra protocolului care trebuia să fie urmat pentru ca el să poată fi primit de „bogdihan”. Invitat la Cancelaria solilor, discuțiile continuă asupra modului cum putea fi primită solia rusă. Discuțiile s-au prelungit zile în șir. O cronică chineză aduce informații nevalorificate în istoriografia română despre această primă fază a tratativelor. Din microfilmul aflat la Arhivele Statului rezultă că împăratul, în cunoștință cu tot ceea ce se întâmplă, l-a însărcinat pe ministrul (Kolai-ul) Wang să studieze memoriul solului și să raporteze⁵⁶. În continuare, autorul aceleași cronici a notat că ministrul Wang a

---

dinastie a pus stăpânire, treptat, pentru aproape 300 de ani, pe întreaga Chină (1644-1911).

⁴⁶ Jurnal, p. 105. În transcrierea modernă numele împăratului este Kangsi (1662-1722).

⁴⁷ Vezi nota 43.

⁴⁸ Jurnal, p. 150.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem, p. 187.

⁵¹ Ibidem, p. 196.

⁵² Ibidem, p. 150.

⁵³ Ibidem, p. 284.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem, p. 164-166.

⁵⁶ Arhivele Statului București, Ms. R.P. Chineză, Rola 1, codurile 1-74. Cu privire la consemnarea vizitei lui

raportat că „Nicolae, trimisul țarului, nu este obișnuit cu ritualul și ceremonialul nostru. Să lăsăm curtea afacerilor coloniale⁵⁷ să-l instruiască.” Împăratul a aprobat raportul ministrului, explicând pentru posteritate amânarea audienței.

Cele mai interesante ceremonii la care a participat Mănescu au fost cele din timpul audiențelor la împărat. În ziua de 15 iunie 1676, cu un ceas înainte de venirea zorilor, a venit un zargucei (secretar) la ambasador pentru a-l conduce la curtea „bogdihanului”. Prin oraș au mers călare și în lectice cu felinare din fier, acoperite cu hârtie, pe care era scris rangul fiecăruia. Când au ajuns lângă stâlpul unde trebuiau să descălece, s-au oprit, au descălecat și au mers până unde depuseseră scrisoarea țarului, au trecut prin trei porți, și înainte de a ajunge la locul unde fusese depusă scrisoarea li s-a spus să aștepte. Apoi au fost conduși prin alte porți, către stânga și li s-a spus să se așeze pe pământ. În piața unde fusese depusă scrisoarea se găseau șapte elefanți, trei pe partea stângă și patru pe cea dreaptă. Pe trei dintre cei de partea dreaptă se puseseră palanchine aurite, unde stăteau patru ori șase războinici. În afară de acești elefanți, mai erau în „curte” și alții, însumând peste 50. Lângă elefanți se mai aflau patru care triumfale aurite, fiecare tras de 60 oameni sau de elefanți, cu hamuri ținute cu ținte de aur și argint. În fine, acolo mai era un fel de fanfară cu tobe mari, semănând cu timpanele turcești, acoperite cu pânză galbenă, culoarea imperială.

Trecând prin această curte, solia rusă a ajuns la a patra poartă, de formă rotundă aflată tot în partea stângă, deoarece alea centrală era rezervată numai „bogdihanului”. După trecerea soliei poarta a fost închisă. Drumul era acoperit cu dale din marmură albă. La răsăritul soarelui s-a ajuns în piața tronului, unde așteptau mandarinii. I s-a indicat Spătarului și celor 20 de însoțitori ai lui să se așeze. În piață erau șase foișoare, între ele al „bogdihanului” fiind cel din fund, de o rară frumusețe. Scările care duceau la el erau steaguri de paradă, oameni în uniforme speciale pentru primirea solilor și gărzi speciale, înarmate pentru paradă.

La sol a venit iezuitul Verbiest pentru a-l învăța să se închine. I s-a spus că împăratului i se făceau de trei ori pe lună închinăciuni: „când era crai nou, după 15 zile și apoi după 25”⁵⁸. Mănescu știa deja de la askaniama că la ei „cinstirea stăpânului [...] se cuprinde în aceste închinăciuni”⁵⁹.

Toți mandarinii s-au ridicat. Ambasadorului i s-a spus că venea fratele „bogdihanului”. După o jumătate de oră s-a auzit dangătul clopotului și bubuitul tobelor. Iezuitul l-a vestit pe sol că „bogdihanul” intrase în foișor. Mandarinii s-au ridicat în picioare și i-au cerut solului să facă la fel. În fața foișorului a apărut un om strigând și trosnind din bice, iar muzica a început să cânte. Imediat mandarinii s-au închinat de trei ori în fața foișorului. Apoi au fost chemați solii, iezuitul și oamenii misiunii ruse. Spătarul s-a închinat de trei ori, după obiceiul rusesc, în timp ce se striga și se pocnea din bice. În acest timp Mănescu nu l-a putut vedea pe „bogdihan”. Însă a fost chemat și s-a urcat pe o scară de marmură, laterală, ajungând pe o terasă mai mare ca a pridvorului

Mănescu în China și audiența la împărat vezi Ionel Gal, **Nicolae Mănescu spătarul-în arhivele istorice chineze**, în *Magazin istoric*, 2/XVI, 1982, p. 18-20. Vezi și, dintre scrierile uitate despre Mănescu, raportul chinez adresat împăratului cu privire la misiunea Spătarului în China prezentat de către I.G. Dimitriu, **Contribuțiuni la opera spătarului Nicolae Mănescu**, în *Revista Fundațiilor Regale*, VII, 1940, p. 587-610.

⁵⁷ Nume care desemna instituția politică echivalentă cu viitorul Minister de Externe.

⁵⁸ *Jurnal*, p. 153.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 254.

roșu de la Kremlin, toată pardosită cu marmură⁶⁰. Ambasadorul a ajuns în fața tronului, unde era alihamba și un mandarin mare. Din nou solul s-a închinat și s-a așezat turcește pe o pernă, putând să-l vadă bine pe „bogdihan”. Hanul era așezat pe tron, aflat pe un postament înalt, aurit. Apărea ca un om tânăr cu fața ciupită de vărsat. Tuturor celor prezenți, frații și rudele împăratului, li s-a servit ceai fiert cu unt și lapte, după obiceiul tătăresc⁶¹. La primirea și la terminarea ceaiului s-a mulțumit prin închinări adânci, cu mâna stângă pe inimă. În final toți s-au ridicat, iar împăratul s-a retras.

Când a ajuns la oamenii lui, Nicolae a aflat că și ei au primit ceai. Rușii au fost impresionați de ordinea chinezilor, deși erau foarte numeroși.

Audiența luase sfârșit fără nici un cuvânt, dar la plecare protocolul a primit o lovitură neașteptată, căci toți demnitarii și chiar fratele împăratului s-au îmbrâncit spre a vedea mărșălețul veșmânt al Spătarului, o șubă de samur căptușită cu moar din mătase și fir de aur, iar acesta abia a putut să-și deschidă drum prin mulțime⁶².

Cronica oficială chineză a domniei împăratului Kangsi confirmă cele relatate de către Spătar. Fiind scrisă de grămaticii Sun Zaifeong și Kulema ea înregistrează cele petrecute în a 15-a zi, a celui de al XV-lea an (1676) al domniei împăratului. „În dimineața acelei zile maiestatea sa imperială a sosit în Sala Armoniei Supreme pentru o ceremonie de curte. În timpul ei împăratul a avansat în funcții și în grad mai multe oficialități civile și militare, care i-au mulțumit pentru favoruri; după care Nicolae Gavrilovici Spătarul, trimisul țarului Rusiei, împreună cu suita sa, l-au salutat pe împărat. La sfârșitul acestei ceremonii maiestatea sa s-a înapoiat la reședința imperială”⁶³.

Milescu a primit o invitație prin care, „pentru mărirea sa țarul, însuși bogdihanul vrea să te cheme pe domnia-ta la el, în palatul său din fund unde locuiește și nimeni nu a mai stat în felul acesta în fața hanilor, care niciodată nu au dat voie să fie văzuți”⁶⁴. Spătarul a fost dus în fața împăratului, înconjurat de mandarinii și gărzii. Milescu a răspuns la o serie de întrebări legate de țară și de propria persoană⁶⁵. Masa s-a desfășurat conform obiceiului locului. Tot ce se trimitea era primit cu ambele mâini, apoi, se așeza darul pe masă, urma închinarea până la pământ, fără să se ridice, după care începeau să mănânce.

Ceremonialul la chinezi nu este însă atât de uscat pe cât poate să pară străinilor. El întrupează tradiția chineză, care modelează după același tipar miile de conștiințe, unificând spiritul etnic. Tradiția Chinei, sintetizată în formalism și ceremonial, a fost cea care a produs prodigioasa civilizație chineză. Obiceiurile „foarte aspre” ale chinezilor, preluate, treptat, de către manciurieni, sunt păzite cu mare sfîntenie. „Mai curând și-ar pierde împărăția, decât să-și părăsească obiceiurile”⁶⁶.

Persoanele pe care Milescu le-a cunoscut îndeaproape în China au fost askaniama și alihahava⁶⁷, Ferdinand Verbiest, un chinez și un iezuit. Askaniama, mare

⁶⁰ *Ibidem*, p. 207.

⁶¹ *Ibidem*, p. 200.

⁶² *Ibidem*, p. 305.

⁶³ I. Gal, *op.cit.*, p. 18.

⁶⁴ *Jurnal*, p. 315.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 317-318.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 285.

⁶⁷ Askaniama și alihahava erau ranguri de mandarinii.

mandarin, a fost trimis din capitala împărăției pentru a-l conduce pe Mănescu la Pekin. Spătarul cunoaște astfel o parte a ierarhiei mandarinale. Cuvântul „mandarini” este folosit pentru a traduce chinezescul „guan” al cărui sens în limba modernă este acela de „funcționar”⁶⁸. Mănescu a fost în legătură aproape permanentă cu askaniama, ghid, dar și spion al Imperiului cersc. Spătarul, din experiența sa diplomatică, a învățat repede că în fața mandarinilor nu trebuie să cedezi. Askaniama s-a dovedit a fi precum bambușii. O dată prins și plecat al său cap, prin iscusința ambasadorului, rămânea plecat. Dacă se lasă puțin din rigurozitatea diplomatică, se redresa imediat cu impetuozitate.

Pe Ferdinand Verbiest, Mănescu l-a cunoscut în capitală. El i-a fost prezentat de către askaniama și alihamba, conducătorul Cancelariei solilor. Verbiest era un „bătrân catolic din ordinul iezuiților, venit din Olanda (țara Niderlandei), aflată sub stăpânirea regelui Spaniei”⁶⁹. El se afla în China de 15 ani ca misionar papal, alături de alți iezuiți. Aici [în China] trăiesc mulți iezuiți, de multă vreme, își au bisericile lor, în numeroase orașe și au convertit numeroși chinezi la credința catolică”⁷⁰. Istoria prezenței iezuiților în China este scrisă pe scurt, în **Jurnal**. Misionarii catolici, au fost primiți de către chinezi nu datorită credinței lor, ci datorită științei lor. Văzând priceperea iezuiților în scrierea calendarelor și la prevestirea eclipselor de soare și de lună chinezii i-au primit și i-au așezat în funcții înalte la Departamentul astrologic. Pentru a ilustra aprecierea de care se bucura știința iezuiților, Mănescu povestește un amănunt. Predecesorul lui Verbiest, Adam Schall a purtat rangul primului mandarin. „Trufia împăratului nicant [chinez] de atunci era atât de mare încât nimănui nu-i era îngăduit să-l vadă la față, dar când a auzit de după perdea glasul lui A. Schall, a spus că este vocea unui european, vorbe care au însemnat pentru iezuit mai mare cinste decât rangul său de mandarin”⁷¹. Soarta iezuiților în China a cunoscut și momente de acalmie, dar, în general, au suferit „torturi și prigoniri”, religia lor, catolică, fiind considerată „mincinoasă și răzvrăitoare”, iar misionarii au fost socotiți drept „iscoade venite pe mare pentru a le cuceri împărăția”⁷².

Atunci când Mănescu observă și face comentarii pe marginea datinilor și firii poporului est-oriental se oglindește cel mai clar cu puțință viziunea Spătarului asupra Împărăției cerești. Ineditul oriental este exprimat chiar de la intrarea în China, când ambasadorul nota că „se simte în altă lume”⁷³.

Umanistul Mănescu caută termeni de comparație atunci când întâlnește originalul. Tendința omului de a-și lămuri noutatea printr-o paralelă cu cea ce cunoaște deja s-a aplicat și în cazul ambasadorului. Mănescu nu apelează la realitatea europeană, îndepărtată, ci la o altă realitate asiatică, bine cunoscută de către el. Concluzia la care ajunge este însă mult prea generalizată în interpretarea ei. „Toate datinile lor sunt asiatice și asemănătoare cu cele turcești: sărbătoresc începutul anului în luna luna martie, asemenea turcilor, casele și felul cum stau la masă, băutura, hrana și îmbrăcămintea, totul, în afară de pălării și de faptul că la ei nu este obiceiul să se

⁶⁸ Pentru mai multe amănunte vazi Ivan P. Kamenarović, **China clasică**, București, Editura Bic All, 2002.

⁶⁹ **Jurnal**, p. 227; Spătarul afirmă despre Verbiest, poate sub influența limbajului moscovit, că era „neamț”.

⁷⁰ **Ibidem**, p. 228.

⁷¹ **Ibidem**, p. 283; o interpretare interesantă a acestui episod întâlnim la M. Eliade în articolul **Spătarul Mănescu**, publicat în ziarul *Cuvântul* din 19 ianuarie 1927.

⁷² **Ibidem**.

⁷³ **Ibidem**, p. 150.

ascundă femeile”⁷⁴. Mănescu descria datinile manciuriilor, fapt ce devine evident în contextul prezentării acestor informații. Bogdihanul cucerise un alt oraș de la nicanți și manciuriile sărbătoreau victoriile în cântece și bătaii de tobe și oamenii aduceau jertfe idolilor. Această interpretare este susținută o dată în plus de afirmația făcută în legătură cu femeile. Chinezii, dimpotrivă, „își țin femeile închise [...] de aceea și casele lor sunt zidite în așa chip ca femeia să nu poată vedea pe nimeni”, iar „soțiile împărătești trăiesc încuiate cu mare strășnicie, ca și toate celelalte”⁷⁵. Lumea orientală are sensurile ei comune, care pornesc mai ales de la baza ei geografică. Asia este Estul în înțelesul absolut. În Asia a răsărit lumina spiritului și, o dată cu ea, istoria universală. În afara cadrelor generale ce impun principii comune lumii orientale există și individualitatea zonelor asiatice. China are întru totul specific oriental⁷⁶. Orice comparație a Chinei sau a poporului chinez, cu alte țări și popoare asiatice și cu atât mai puțin cu țări europene, nu-și găsește argumentele logice.

Despre firea chinezilor Mănescu ne oferă date contradictorii: „în vorbire sunt cuviincioși [...] totuși sub modestia lor se ascunde o mare mândrie deoarece ei spun că pe lume nu se află oameni mai buni decât ei și că obiceiurile lor sunt mai presus decât ale tuturor celorlalți oameni”⁷⁷. „Încăpățânați” și „trufași”⁷⁸, chinezii susțin că toți oamenii din lume văd cu un singur ochi, doar ei văd cu amândoi⁷⁹.

Spătarul și-a scris **Jurnalul** cu nerv. Lectura notelor de acum mai bine de trei veacuri nu obosește. Stilul e vioi, iar faptele sunt povestite cu vădite însușiri literare. Este dovedită și curiozitatea omului de știință. Mănescu cercetează, atât cât îi îngăduie timpul, se interesează de la oamenii locului, precizează cu o rigurozitate rar întâlnită în veacul său. Se disting două registre diferite: cel al notației scurte, al însemnărilor zilnice și cel al narației dezvoltate, descriptive.

Jurnalul este un document cultural laic, alcătuit într-o vreme când în răsăritul Europei cultura era puternic influențată de biserică. Mănescu a încercat un exod fără amintiri din structura sa de est-european pentru a înșirui pe hârtie propria viziune asupra Chinei, un imperiu laic prin excelență.

Ultima lucrare dedicată de Nicolae călătorie sale în China impune o discuție mai amplă. Ea este cunoscută sub numele **Descrierea Chinei**, deși a fost numită de autorul ei, în manuscrisele cunoscute azi, **Descrierea celei dintâi părți a Pământului, numită Asia, în care se află și împărăția Chinei cu orașele și provinciile sale**⁸⁰. Mănescu face câteva observații asupra Asiei care se aseamănă cu observațiile de mai târziu ale lui Hegel: „Asia se numește cea dintâi parte a întregii lumi, care este mai însemnată decât toate celelalte părți, și de la început a fost cea mai aleasă”⁸¹.

Subiectul **Descrierii Chinei** i-a fost impus Spătarului. El nu putea descrie întregul imperiu exclusiv pe baza celor văzute. Nicolae a scris lucrarea cerută folosind

⁷⁴ **Ibidem**.

⁷⁵ N. Mănescu Spătarul, **Descrierea Chinei**, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 53 și p. 69.

⁷⁶ Georg W.F. Hegel, **Prelegeri de filozofie a istoriei**, București, Editura Academiei R.S. România, București, 1968, p. 111.

⁷⁷ **Jurnal**, p. 150.

⁷⁸ **Ibidem**, p. 156.

⁷⁹ **Ibidem**, p. 235.

⁸⁰ Pentru discutarea titlului a se vedea C.C. Giurescu, **op.cit.**

⁸¹ **Descrierea...**, p. 3.

cunoștințele lui și diferite alte izvoare: manuscrisele lui Juri Krijanici, care conțin o descriere a orașelor chineze, cartea lui N. Triganti, **De Christiana Expeditione apud Sinas, Cartea despre Ambasada companiei orientale a Provinciilor unite către împăratul Chinei**, făcută de domnii Pierre de Goyer și Iacob de Kaiser, rapoartele oficiale din arhiva Posolski Prikaz-ului, făcute de solii ce-l precedaseră pe spătar, Cartea chineză de recensământ⁸². Date în legătură cu izvoarele de informare găsim în textul **Descrierii**. Mănescu arată sursa cunoștințelor sale despre China, nu cu trimiteri riguroase științifice, ci potrivit concepțiilor sferelor culturale ale Orientului european din secolul al XVII-lea.

Dacă în **Jurnal** Spătarul oferă mai multe lămuriri cu privire la manciurieni, în **Descrierea Chinei** cele mai multe informații sunt despre chinezi. „Să știe oricine, cuvintele sunt scrise [...] despre chinezii curați, iar cât privește bogdoiții care stăpânesc astăzi China, ei au alte obiceiuri, după cum s-a scris în cărțulia despre tătari”⁸³. De ce a făcut Mănescu o astfel de precizare? În istoria Chinei, invazia manciuriană nu a fost prima infuzie de sânge barbar. De fiecare dată cuceritorii s-au asimilat cuceritorilor. Aceeași soartă vor împărtăși și noii veniți. Atunci când Mănescu a ajuns în China trecuseră doar 32 de ani de când manciurienii răsturnaseră ultima dinastie chineză, Ming. Timpul, un zeu blând, nu acționează întotdeauna în durate scurte. Șocul impactului dintre chinezi și manciurieni se va atenua treptat. Deocamdată, în 1676, diferențele dintre cuceritori și cuceritori rămân vii. Chinezii îi porecleau pe bogdoiți⁸⁴, barbari, mâncători de carne crudă, tâlhari. Bogdoiții îi ocărau pe chinezi cu porecla de nicanți, ce însemna șerbi⁸⁵. Realitatea politică a Chinei este cunoscută direct de către Mănescu.

În conturarea viziunii Spătarului asupra Chinei vom urmări firul comentariilor personale ale ambasadorului, pe marginea unor realități orientale dezvăluite nemijlocit sau prin intermediari.

Chinezii își numeau țara Hunhua, adică grădina de mijloc, sau Hunhve, împărăția de mijloc, pentru că așa cum socotesc ei împărăția lor se află în mijlocul lumii⁸⁶. Și la ora actuală numele oficial al țării este Zhongguo, Țara de Mijloc. În Europa se păstrează numele ei latinizat, China, nume folosit și în secolul al XVII-lea de către nemți, portughezi, olandezi și spanioli.

Forma de guvernare a imperiului era monarhia absolută. Împăratul chinez era „autocrat și atotstăpânitor, [...] astfel întreaga împărăție chineză este stăpânită doar de unul singur și după vrerea lui, căci nimănui nu-i este îngăduit să se miște fără știrea sa”⁸⁷. Pe vremea stăpânirii chineze împăratul se numea Huangti, adică stăpânul lumii sau sprijinitorul pământului. Era Fiu al Cerului, pentru că a fost ales de către Cer și a fost înscăunat ca împărat în centrul întregii lumi, în China. În timpul stăpânirii manciuriene împăratul se numea bogdihan. Mănescu înscrie și un comentariu personal.

⁸² Pentru mai multe amănunte vezi P.P. Panaitescu, **Nicolae Mănescu Spătarul**, Iași, Editura Junimea, 1997 și C. Bărbulescu, **Prefața la Descrierea Chinei**, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.

⁸³ **Descrierea...**, p. 48. Este vorba despre lucrarea lui Martinius Martini, **De bello Tartarico Historia**, Antwerp, 1654.

⁸⁴ Mancurienii erau numiți bogdoiți de către ruși, mongoli, calmuci, buharani.

⁸⁵ **Descrierea...**, p. 9.

⁸⁶ **Ibidem**.

⁸⁷ **Ibidem**, p. 37.

„Nimeni ne știe de unde a venit numele de bogdihan și când am fost întrebați pentru cei spune bogdihan, am răspuns că am auzit de la calmuci, de la buharani și de la ei înșiși;[...] dar chinezii nu știu nimic despre asta și cu toate că ei îl numesc tot așa, nu le place să folosească acest nume”⁸⁸. Pentru chinezi bogdihanul reprezenta persoana care l-a îndepărtat pe adevăratul Fiu la Cerului și era firească reticența lor.

Milescu enumeră și explică rangurile „boierești”. Unele existau din vechime, altele erau adăugate de bogdoiți când au cucerit împărăția chineză. Dregătorii, numiți boieri de către moldoveanul Milescu, sunt cunoscuți sub titlul generic de mandarini. Acesta este o denumire dată de străini, cuvântul însemnând „stăpânitori, pentru că ei conduc cu multă strășnicie pe cei care le stau sub ascultare”⁸⁹. Comentariul ambadorului este relevant. „Cu adevărat se poate spune că pe lume nu se află o altă împărăție la fel, în care conducătorii să se străduiască atâta ca statul să fie cârmuit mai bine și mai drept decât împărăția chineză”⁹⁰.

Într-un capitol separat, Milescu povestește cum se înfățișau împărății chinezi supușilor lor, pe când China era încă sub stăpânirea lor, ce stemă aveau și ce culoare se folosea la curte. Împăratul chinez nu-și arăta fața supușilor săi. Atunci când se înfățișa avea o placă de fildeș cu care-și acoperea fața. Tot pentru aceasta deasupra pălăriei împărătești era așezată o placă de lemn de care erau atârinate salbe de pietre scumpe astfel încât îi acopereau toată fața și fruntea, ca un alt soare. Bogdihanul, în schimb, așa cum a cunoscut Milescu, purta pălărie și haină după obiceiul mongol și se arăta deseori dregătorilor, spre deosebire de împărății chinezi. Atunci când ieșea afară din palat, toată lumea de pe stradă era îndepărtată și străjile vegheau să nu privească nimeni la el.

Stema împărățiilor chinezi înfățișa un balaur zburător pictat peste tot, pe hainele împărătești, pe vase, în camere, „nu este nici un loc sau vreun lucru împărătesc pe care să nu fie pictat acest balaur, căruia i se roagă de fericire ca lui Dumnezeu”⁹¹. Dragonul este o reprezentare zoomorfă, întâlnită pentru prima oară ca emblemă a dinastiei semilegendare Xia (≈2033-1766 î.Hr.). Dragonul e singurul animal fabulos care înfățișează toate formele puterii: puterea cerească prin Dragonul Cerului, puterea pământurilor prin dragonul Gliciei, puterea subterană prin dragonul Adâncurilor. Cel mai venerat este Dragonul Divin, stăpân peste întreaga fire, cu puteri nemărginite, capabil să se metamorfozeze. Dragonul semnifică ființa Chinei.

Culoarea imperială la chinezi era galbenul. Nimeni, în afară de cei care erau născuți în neamul împărătesc, nu îndrăzneau să folosească această culoare. Obicei al chinezilor a fost preluat de către bogdoiți și „păstrat cu strășnicie”⁹².

Dacă Milescu a fost nevoit să apeleze la diferite surse de informații pentru a scrie despre Imperiul chinez, spiritul său de cărturar al secolului al XVII-lea nu s-a mulțumit doar cu redarea seacă a datelor. În „cărțile originale chinezești” se scrie cu exactitate despre toți oamenii, în total mai mult de 200.000.000. Milescu găsește o explicație: „asta se întâmplă din pricina vechimii împărăției și din pricină că în China nu bântuie molimi”. Ar părea că singurele evenimente care împiedică suprapopularea țării, ar fi

⁸⁸ *Ibidem*, p. 44.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 43.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 38.

⁹¹ *Ibidem*, p. 68.

⁹² *Ibidem*, p. 69. Vezi și A.E. Budura, *Țara simbolurilor. De la Confucius la Mao Zedong*, București, Editura Paideia, 1999, p. 212.

războaiele. („Dacă nu s-ar mai întâmpla între ei războaie, nici n-ar mai fi loc în împărăția chineză pentru atâția oameni”⁹³).

Înainte de a povesti despre chinezi, despre firea lor, credințe, învățătură, orașe, Mănescu ne împărtășește impresia sa despre pământul lor. „Pretutindeni pământul chinez este vesel [la înfățișare]. Nu poți afla o altă țară în care câmpiile să fie așa de întinse și bine rânduite, îngrijite cu atâta măiestrie de chinezi, încât „prin bogăție și prin frumusețe, le întrec pe oricare altele”⁹⁴. China îi apare lui Mănescu ca o uriașă grădină. Chinezii își zugrăveau împărăția lor pe hărți în chip de pătrat. Încercând o imagine în oglindă între viziunea Spătarului și modul în care populația autohtonă își reprezenta abstract țara, ar rezulta că poporul chinez deține un model spațial, care răspunde unei atitudini existențiale. Chinezul antic îndrăgise pătratul. Acesta i-a fost „dăruit” printr-un act de sorginte divină. Suveranul mitic Yu a primit „cele 9 reguli din partea Cerului” desenate pe carapacea unei broaște țestoase sub forma unui pătrat. Pătratul sacru reprezintă totalitatea imperiului, iar grădina, un miracol, o definiție a spațiului chinez. Mănescu face aprecieri generoase cu privire la înfățișarea Chinei. Ea este „ca o piatră nestemată într-un inel”⁹⁵. Dacă ne continuăm interpretările în termeni geometrici, universul este opera conflictului dintre cerc și pătrat, timp și spațiu. Pe diametrul timpului istoric, China este văzută de către Spătar, drept bijuteria care face ca universul să fie întreg.

În ceea ce privește credința chinezilor Mănescu afirmă același adevăr, întâlnit de misionarii catolici: „în China fiecare om crede ceea ce vrea și primește orice credință pofteste”⁹⁶. Sunt oare chinezii religioși? Dar este oare posibil ca un popor cu o țară plină de temple și lăcașe de cult, de altare și mănăstiri, să nu fie religioși? Dacă vom considera că o religie se recunoaște prin credința în dogme, în creștia divină a lumii și în existența divinităților, trebuie să admitem că, într-adevăr, chinezii nu sunt religioși.

Credința chinezilor este de trei feluri, așa cum a observat și Mănescu. Ea se împarte în trei trepte numite de chinezi „sankiao (învățătura întreită): cea filozofică, idolatrică și epicureană (ateică)”⁹⁷. Această expresie desemnează în China, începând cu secolul al V-lea d. Hr., ansamblul format de confucianism, taoism și budism. Pornind de la concepțiile epocii, Spătarul le-a numit într-o altă manieră: învățătura filozofică este cea confucianistă, budismul primește caracterizarea de credință idolatrică, iar taoismul este învățătura ateică.

Chinezii nu se regăsesc în demarările rigide pe care noi, europenii, le facem între doctrine. Mănescu descrie fiecare treaptă în parte și nu uită să amintească faptul că „treapta filozofică este mai în cinste”. Oamenii de această credință stăpânesc întreaga împărăție chineză, căci conducătorii fac parte din rangul filozofilor, al confucianistilor. Mănescu comentează dezinvolt, apreciind mulțimea de maxime existente în legătură cu obiceiurile, moravurile și bunele fapte cetățenești. „Au multe astfel de porunci despre care filozofii noștri din vechime nu numai că n-au scris, dar nici în vis nu le-a visat”⁹⁸.

Într-o țară a liberei exprimări a conștiinței religioase, Mănescu a observat că

⁹³ *Ibidem*, p. 27.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 28.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 35.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 32.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 34.

„învățătura filozofică” prețuiește credința creștină, pentru că și ea este la fel, învață facerea de fapte bune, iar „din pricina aceasta [credincioșii ei] sunt aplecați spre religia creștină și mulți dintre ei sunt astăzi catolici”⁹⁹. La sfârșitul secolului al XVII-lea erau în China peste 100 000 de catolici, pentru că în toate orașele de reședință se găseau iezuiți și biserici de ale lor. Numai în Pekin erau, conform datelor accesibile lui Miclescu, peste 20 000 și numărul lor creștea în fiecare zi. Convertirile erau totuși limitate din cauza unor obstacole profunde, care țineau de deosebirile dintre civilizații¹⁰⁰. Miclescu se dovedește a fi un european clasic, crescut în spiritul unei culturi pentru care nu există decât o singură religie adevărată. Spătarul încearcă o interpretare exagerată. Pentru că există la chinezi trei trepte ale idolilor cerești, atunci ei, „în chip nelămurit recunosc taina sfintei treimi”¹⁰¹.

Adevărata religie a chinezilor, mult mai veche decât doctrinele confucianistă, taoistă și budistă, este cultul morților. Miclescu amintește acest cult atunci când povestește despre drumurile la chinezi și despre cum sunt ele înfrumusețate. Contextul nu evidențiază acest aspect principal al civilizației chineze, cultul strămoșilor. Este povestită o credință ciudată a chinezilor care spune că în dealuri trăiește un balaur mare, înaripat, despre care se crede că ar fi stăpânul fericirii și al prosperității. „Din pricina aceasta, ei [chinezii] își sapă mormintele în dealuri [...] să fie înmormântați în pământ binecuvântat. [...] Dacă cineva este înmormântat într-un astfel de loc, atunci toți nepoții lui vor trăi în mare fericire și belșug”¹⁰². Miclescu aduce și o explicație. „Cât despre morminte, după cum mi se pare mie, lucrul l-a scornit un oarecare filozof chinez care i-a învățat astfel pe chinezi, să fie plecați morților lor și să-i cinstescă”. Fiind adus în discuție un „oarecare filozof” chinez, tendința este de a ne gândi la filozoful chinez prin excelență, Confucius. Cultul strămoșilor este însă mult mai vechi, coboară la zorii civilizației. Confucius, care pare că se confundă cu el, nu este decât prelungirea lui laică.

Găsirea locului potrivit pentru un mormânt face parte dintre multe alte ciudățenii ale chinezilor, așa cum le-a văzut Miclescu. Când caută locul pentru temelie, ei cercetează întotdeauna să afle un loc purtător de noroc, atunci când hotărâsc încotro să se deschidă ușile sau fereastra, la stânga sau la dreapta, cred că din aceasta pot cunoaște fericirea sau nefericirea. Adevărate „rătăcirii” în ochii unui european¹⁰³. China este o țară a geomanților, unde zeii Apă (Șui) și Vânt (Feng) stabilesc regulile, ca niște stăpâni ai existenței umane. Miclescu nu și-ar fi putut închipui că aceste „rătăcirii ale chinezilor” vor deveni la modă în Europa, peste doar trei sute de ani.

Pentru a creiona firea chinezilor, așa cum i-a înțeles el, umanistul Nicolae Miclescu începe cu un citat din Aristotel, care rezumă și viziunea Spătarului asupra populației orientale: „asiaticii sunt mai înțelepți decât popoarele europene, iar europenii

⁹⁹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁰⁰ Influența iezuiților s-ar fi extins dacă nu ar fi izbucnit la începutul secolului al XVII-lea „disputa riturilor”, care a înveninat relațiile între China și Europa. Conflictul inițiat la începutul secolului al XVII-lea va izbucni un secol mai târziu. Vaticanul trimite în China un reprezentant al său, monseniorul Charles de Tournon, cu ordinul de a interzice misionarilor și cea mai mică toleranță față de uzanțele tradiționale chineze: omagii aduse lui Confucius, ceremonii în amintirea morților. Această înverșunare va duce la creșterea ostilităților față de creștinii străini. În secolul al XVIII-lea și prinții manciurieni convertiți la creștinism vor fi victime ale persecuțiilor.

¹⁰¹ *Descrierea...*, p. 72.

¹⁰² *Ibidem*, p. 61.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 72.

sunt mult mai viteji decât asiatici”. Pe masivul continent euroasiatic omenirea s-a dezvoltat pe două scene diferite, cu actori diferiți, dar care compensează minusurile celuilalt. Ambasadorul i-a văzut pe chinezi „tot atât de viteji ca și femeile față de bărbați”, dar „cu mult mai presus” în ceea ce privește înțelepciunea, „pentru că ne întrec prin ascuțimea minții”¹⁰⁴. Din observațiile personale Mănescu i-a descris pe chinezi drept „șireți, mincinoși, vicleni, înșelători, bănuitori în orice lucru și întotdeauna bucuroși să-i amăgească pe străini”, sunt „nestatornici și prefăcuți”. Ceea ce apreciază europeanul este faptul că „ei [chinezii] întrec toate popoarele prin cinstirea părinților și învățătorilor lor, zicând că este păcat de moarte să fii neascultător față de ei, să nu-i slujești cu ceva ori să-i superi”¹⁰⁵. Treburile ostășești nu le iubesc și nu se îndeletnicesc cu ele, pentru că la ei este de mare necinste pentru un om să învețe meșteșugul războiului¹⁰⁶. În capitolul despre oaste și arme Mănescu face clar diferența dintre chinezi și bogdoiți. „Bogdoiții sunt bătaioși [...] din tinerețe învață să tragă cu arcu, să prade după obiceiul tâlhăresc [...] totuși și ei sunt oamenii aceluiași pământ și nu sunt atât de puternici și cutezători ca europenii.”

În ceea ce privește învățătura însă, „plusul” chinezilor compensează cu „minusul” european, căci ei „cinstesc știința mult mai mult decât europenii”, la ei „nu se găsește nici un singur om care să nu știe să citească și să scrie”¹⁰⁷. Nu este momentul, nici locul pentru a face apologia culturii chineze, din punctul de vedere al învățării, mai ales că poate fi o imagine eronată¹⁰⁸. De altfel și Mănescu, deși „impresionat de istețimea minții” chinezilor, amintește și limitele lor: „nu au retorică, nici filozofie, nici o altă știință, în afară de astrologie și nici aceasta nu este desăvârșită”¹⁰⁹. Spătarul privea retorica și filozofia prin ochii umaniștilor care apreciau retorica și filozofia greco-romană ca repere absolute de comparație. La un popor care consideră că „a vorbi puțin este calea firească a universului”, o artă ca retorica nici nu avea prea multe șanse. Cu privire la filozofie, ambasadorul observă corect faptul că este „bine scrisă doar aceea care învață despre bunele obiceiuri și despre toate virtuțile” și că „filozofii lor se străduiesc în tot chipul [să afle] cum să conducă mai bine poporul”. Mănescu avea o cu totul altă viziune asupra filozofiei. El cunoștea „iubirea de înțelepciune” din experiența unică, irepetabilă a grecilor. Înțelepciunea chineză era mult prea practică pentru sufletul unui îndrăgostit de abstracții în domeniul filozofiei, fapt care a cauzat negarea existenței acestei științe la chinezi.

Afirmația Spătarului legată de astrologie a fost făcută într-un context deosebit. Iezuiții încercau să demonstreze superioritatea astrologiei europene, drept urmare este posibil ca Mănescu să fi fost influențat de discuțiile purtate cu F. Verbiest.

Să coborâm acum în sfera concretă a arhitecturii orașelor, care i s-a înfățișat ambasadorului pe drumul spre Pekin, „aceeași aproape peste tot”¹¹⁰. Pagodele

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 44.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 47.

¹⁰⁶ *Ibidem*. Vezi și *Cartea căii și a virtuții*, București, Colecția Câmp Fundamental, 1992, p. 60-61.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 48.

¹⁰⁸ Interesant este comentariul explicat de G.W.F. Hegel în *Prelegeri de filozofie a istoriei*. În China faptul că oricine putea să ajungă la cele mai înalte demnități, nu însemna recunoașterea valorii interiorității omului, ci doar conștiința de sine inferioară, neajunsă la diferențiere.

¹⁰⁹ *Descrierea...*, p. 49.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 55.

chinezești, prezentate sub titlul de „clopotnițe”, beneficiază de o fotografie fără retușuri, care reamintește de unicitatea fiecărui popor. Marelui zid îi este consacrat un capitol întreg. Ceea ce impresionează este capacitatea lui Miclescu de a surprinde esențialul despre o realizare a omului, care făcuse deja istorie: „lucrare măreață și minunată care, dacă ar fi fost cunoscută în vremile vechi după valoarea ei adevărată, ar fi fost trecută între cele șapte minuni ale lumii”¹¹¹.

A doua parte a **Descrierii Chinei** este rezervată prezentării provinciilor imperiului, a statului Coreii, pecum și a „vestitei și marii insule a japonezilor”.

O dată intrați în capitala imperiului, ambasadorul și suita sa au fost duși într-o curte unde „totul [era] asemenea unei închisori” și „îndată ce ne-au așezat în ograda solilor, la porți s-au rânduit străji puternice”¹¹². Miclescu nu a avut libertatea de a vizita orașul Pekin, astfel încât și atunci când vorbește despre acesta va apela la „cele scrise de Marco Pavel venețianul”. Descrierea provinciilor nu a beneficiat de spiritul de observație al Spătarului. Vom încerca doar să realizăm o concordanță între numele provinciilor așa cum sunt scrise de Miclescu și numele lor actual: Pekin, „care se rostește Pejın sau Peheli” (Beijing), Ksansi (Shaanxi), Ksensi (Shanxi), Ksantung (Shandong), Honan (Henan), Suhuen (Sichuan), Hukvang (Hunan), Kiansi (Jiangxi), Nanking sau Kanghian (Ningxia), Henkiang (Zhejiang), Fokien (Fujian), Kvantung (Guangdong), Kvamsi (Guangxi), Kveiheu (Hebei), Iunian (Yunnan), Leotung (Liaoning).

Cele mai de încredere surse, cele mai categorice criterii, cele mai sigure cunoștințe dobândite își au originea în interiorul propriei noastre culturi. Necesari este să înlăturăm obișnuințele care ne guvernează gândirea și, în același timp, să ne debarasăm de clișeele care ne împiedică să ne constituim o viziune clară asupra Chinei.

A reușit Miclescu să urmeze acest drum al cunoașterii afective? S-a identificat cu Imperiul chinez, uitând de reperele exterioare, admitând lumea chineză drept singura posibilă? Cărturarul nu a făcut acest lucru, dar nici nu era nevoie pentru a înțelege că Imperiul ceresc nu era nici imobil, nici închis lumii exterioare. Dacă reperele exterioare dispar, China își ajunge singură, temporal și spațial, ca absolutul. Dar, celelalte culturi ale lumii nu realizează absolutul pe timpul și pe spațiile lor? Nu este oare, acesta lucrul fundamental într-o ecuație a definirii pentru oricare cultură?

Miclescu nu a căutat senzaționalul, nu a dorit să creeze efecte de hiperbolizări forțate și astfel China a beneficiat, la sfârșitul secolului al XVII-lea de o viziune, a unui european, obiectivă și clară.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 67.

¹¹² *Jurnal*, p. 222.

La vision de Nicolae Miclescu Spătarul sur la Chine

Résumé

Le premier contact d'un roumain à la réalité du Royaume Chinois date du dernier quart du XVII-ème siècle. Ce siècle d'histoire roumaine apporte un très important avantage pour l'élargissement de l'horizon culturel, par mettre en évidence des élites d'une nouvelle typologie – l'érudit et le diplômé.

Le temps historique réunit, dans une manière naturelle, le culturel et le politique. L'exemple du XVII-ème siècle c'est Nicolae Miclescu Spătarul, qui a été engagé au Département des L'ambassadeurs (Posolski Prikaz), par le tzar Alexei Mihailovici. Pendant le printemps de l'année 1675, Miclescu part du Moscou pour Peking, à la tête d'une ambassade russe.

La mission de Miclescu c'était très précis: à trouver les modalités pour faciliter la liaison d'entre les deux royaumes. On lui a demandé spécialement d'étudier et décrire en détail la route de Moscou à Peking. On lui acquerrait à décrire les places et les peuples rencontrés, ainsi que le Royaume Chinois tout entier.

Spătarul a écrit trois œuvres : **Le livre par lequel est décrit le voyage dans la région de la Sibérie à partir la ville de Tobolsk jusqu'à la frontière du Royaume Kitaitilor**, nommée, brièvement, *L'itinéraire de la Sibérie*, *Statejnii spisok* ou **Le Document d'état**, dans lequel on raconte la route de la frontière jusqu'à Peking et l'accomplissement de la mission d'ambassadeur du tzar, **La description de la Chine** où il essaie la réalisation d'une esquisse du Royaume du Ciel.

Le Document d'état et **La Description de la Chine** diffèrent par les sources d'informations écrites. Si le *Document* a été rédigé à la suite d'une expérience directe, pour la *Description de la Chine*, Miclescu a utilisé plusieurs ressources d'inspiration.

Dans le Document d'état on nous présente la situation politique du royaume qui, dans les dernières 32 années (1644-1676), entre, peu à peu, sous la domination de Mandchourie. La réalité que Miclescu a connue est présentée très détaillé, surtout l'obsédant cérémonial chinois. Quand Miclescu observe et fait des commentaires concernant les traditions et la nature du peuple est-oriental, il met en évidence, le plus claire possible, sa vision concernant le Royaume Chinois. **Le Document d'état** est une oeuvre culturelle laïque, né dans une période où, dans l'est de l'Europe la culture était influencée par l'église.

La dernière œuvre dédiée par Miclescu à son voyage en Chine, impose une discussion plus ample. Le sujet de la **Description de la Chine** a été imposé. Il ne pouvait pas décrire l'empire tout entière seulement fondé sur tout ce qu'il a vu. On a été utilisé de divers ressources, dont on mentionne les rapports officiels de l'archive Posolski Prikaz, ou la Livre chinoise de recensement. Miclescu précise la source de ses connaissances concernant la Chine, sans renvois, rigoureusement scientifiques, mais conformément aux conceptions de sphères culturelles de l'orient européen du XVII-ème siècle.

Pour mettre en évidence la vision de Miclescu sur la Chine, on a observé le fil de commentaires personnels de l'ambassadeur, à la suite de certaines réalités orientales dévoilées sans intermédiaire ou par un intermédiaire. Les informations sont riches, à partir de la nom du pays, sa forme de gouvernement, jusqu'à la nature des chinois, leurs convictions, leur apprentissage, leurs villes, leurs provinces.

La Chine a bénéficié d'une vision, objective et claire, sans d'hyperboles forcées. Une possible énumération de sinologie roumain devait être commencée par le nom de Nicolae Miclescu Spatarul du prince régnant.